

PRESÈNCIA DE L'ARTICLE DE DISTINCIÓ PERSONAL EN NOMS DE LLOC QUE NO DESIGNEN CAP PERSONA

Ramon AMIGÓ

En el recull de noms de Cornudella, pràcticament enllestit, he observat una particularitat que no havia observat mai abans i que no recordo que s'hagi fet notar. És la presència de l'article de distinció personal, *En*, *Na*, davant de noms que no són de persona. Això passa en el llenguatge viu i es comprova en els documents, i a vegades només s'observa documentalment.

El cas més flagrant és el referent al riu de Siurana. Avui la gent n'acostuma a dir Siurana, amb pèrdua inadequada de la preposició; però en algun document del primer quart del segle XVIII es veu escrit riu *d'En* Siurana. Uns setanta anys abans, també hem trobat el molí d'En Siurana. Sabem que era una altra manera de designar el molí d'En Salvat. En aquest cas, es podria pensar que Siurana era el nom del moliner, perquè Pere Siurana apareix anotat com a moliner en 1833, en un quadern del farmacèutic de la gent que té aconduïda a la farmàcia. Però la inscripció en capbreu de 1724 parla del «riu d'En Siurana» de seguida a continuació d'anomenar el molí d'En Siurana; i això dóna a entendre que el nom del molí és pres del nom del riu i no pas del nom del moliner. Encara es podria conjecturar que el Pere Siurana de 1833 prenía el cognom del nom del molí que, al seu torn, l'havia pres del riu.

Un altre cas evident d'incorporació abusiva de l'article de cortesia davant d'un nom que no correspon a cap persona és el del Molí d'En Pont. Havia estat el molí de la Vila, del qual tenim notícia abans d'acabar-se el segle XIV. El molí és a molt poca distància de l'únic pont que permetia de travessar el riu de Siurana per anar al Camp. Molí i pont eren dos factors d'una importància primordial per a la vida de Cornudella, i ho van ésser fins a mitjan segle passat. Avui tothom parla del molí *d'En* Pont, i del pont del Molí *d'En* Pont: el pont dóna nom al molí; i el molí, al seu torn, també en dóna al pont. Avui tothom ho diu així, i aquesta manera de dir devia començar també cap a mitjan segle XVIII, perquè el primer document on l'hem vista escrita és un llibre de Determinacions, és a dir, d'actes municipals, de 1752. La documentació anterior, del segle XVII, sempre utilitza l'article definit, el molí *del* Pont. Abans, al llarg del XV i XVI, l'anomenen el molí de la Vila. Val a afegir que el cognom Pont no surt en cap època a la documentació de Cornudella i, doncs, cal descartar que fos el nom d'un moliner.

En 1833, hem trobat un Juncosa i un Martorell amb el cognom seguit per la paraula *Paperer*. No tenim elements per a decidir si amb aquesta paraula s'expressava un ofici o un renom. Però com que a la vila hi ha record d'un personatge que s'havia conegut pel Paperer, ens és permès de creure que també al segle

passat Paperer era un renom i que el Paperer del qual hi ha record n'era una supervivència. És un renom que, segons el record que hem dit que n'hi ha, anava precedit per l'article *lo*. En canvi, la gent ara parla del momlí *d'En Paperer*, al terme d'Arbolí. Un testament de 1840, d'aquella vila veïna, diu *molí Paperer*, amb la paraula «Paperer» utilitzada com a adjectiu i no pas com a nom de persona. Entenem que aquesta és la construcció genuïna, talment com ho és molí fariner i molí draper. Malgrat això, a Cornudella només es parla del molí *d'En Paperer*, amb l'article de cortesia afegit gratuïtament.

Tota la documentació que hem vista, en la qual s'anota *El Tossal de Paradís*, ho diu així, amb la preposició sola. Són capbreus, llibres de vàlues i manuals notariais del XVII, XVIII i començament del XIX. En canvi, ara, tothom coincideix a intercanviar-hi *En*: «en el tossal d'En Paradís», com si Paradís fos antropònim.

Fins ara hem parlat de l'article *En* aparegut modernament al XVII i XVIII, davant de substantius que amb anterioritat portaven l'article definit. Ara aportarem un cas a la inversa: el coll *de Na Calavera*, un nom desaparegut. Els escrits del XIV, del XV i del XVI sempre utilitzen *Na*. És a partir del XVII, i fins al primer quart del XIX, que *Na* és reemplaçat per *la*, amb l'única excepció d'un paper de 1724 que conserva *Na* quan parla de la Roca de Na Calavera. No tenim notícia que la paraula «calavera» hagi estat utilitzada algun cop com a nom de persona. El diccionari Alcover-Moll no la fa correspondre a cap llinatge. A Cornudella tampoc no hem trobat cap document en què aquesta paraula designi una persona. Només designa aquell coll i la roca contigua. Sembla també, ja en època remota, una utilització abusiva de l'article de distinció personal.

Per últim parlarem dels plans *de N'Arca*, un nom que no hem sabut veure en cap document anterior al segle XVII. És un nom que es manté viu. Probablement va ésser en aquell segle que aquelles terres —no gaire extenses i una mica enlairades cap al peu dels cingles de Montsant— es van començar a artigar per plantar-hi vinya, i per això és només aleshores que el nom comença a sortir a la documentació; però el nom ja hi devia ésser abans, i cal pensar que molt abans, i que no s'inscrivía enlloc perquè d'aquell paratge no s'obtenia cap tribut. Ho confirma que un manual notarial de 1515 parla de la serra dels «Plans *den Arches*», amb el nom en plural i amb l'article *En* separat del substantiu «*Arches*». En parla com a confrontació d'unes terres veïnes, que eren les que donaven lloc a la transacció. La grafia és vacil·lant entre *de Narca*, tot junt, una sola paraula, i *den Arca*, dues paraules, amb la *N*, que abans era la inicial, formant part del grup *den*. Tret del cas del coll de Na Calavera, és l'exemple més antic, a Cornudella, de la utilització de l'article de distinció personal davant de noms que no designen persones. També ací pensem que *Arca* no és un cognom, ni un renom. No hem sabut trobar que *Arca* hagi existit enlloc com a cognom, mentre que n'hi ha exemples per a designar llocs, com el coll de l'Arca, cap al Montmell, i el pla de l'Arca, a l'Alt Empordà, per citar-ne només dos. L'article de designació personal resulta, doncs, novament, sospitós d'arbitrarietat. Podria ésser que el mateix passés al Lloar, on hi ha l'Alzinar de Narques i el Coster de Narques, segons l'excel·lent recull del bon amic Jaume Sabater.

(continua a la p. 13)